

Prikaz

Rukopis primljen 6. 12. 2019.

Prihvaćen za tisak 12. 12. 2019.

<https://doi.org/10.22210/govor.2019.36.12>**Damir Horga***dhorga@ffzg.hr*

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Hrvatska

Konferencija Komisije za fonetiku i fonologiju pri Međunarodnom slavističkom komitetu. Prag, Češka, od 26. do 27. rujna 2019. godine

Na Filozofskom fakultetu Karlovog sveučilišta u Pragu 26. i 27. rujna 2019. godine održana je Konferencija Komisije za fonetiku i fonologiju slavenskih jezika pri Međunarodnom slavističkom komitetu. Komisija za fonetiku i fonologiju slavenskih jezika jedna je od četrdesetak komisija Međunarodnoga slavističkog komiteta koja uobičajeno organizira po dvije konferencije između dvaju svjetskih slavističkih kongresa, kojih je organizator Komitet.

Komisija za fonetiku i fonologiju slavenskih jezika osnovana je 1968. godine te je u prvih 16 godina održano deset konferencija, od kojih je posljednja bila u Sarajevu 1987. godine. U tom su razdoblju predsjednici Komisije bili redom: Stojko Stojkov (1968–1969), Mieczysław Karaś (1970–1977), Milan Romportl (1978–1983) i Jiřina Novotná-Hůrková (1984–1993). Nakon konferencije u Sarajevu došlo je do prekida u radu Komisije do 1993., kada su njezine aktivnosti nastavljene konferencijom u Torunju (Poljska). Od tada su se na predsjedničkoj dužnosti u Komisiji izmijenili Ján Sabol s Filozofskog fakulteta u Košicama (Slovačka) (1994–2007), Irena Sawicka s Filozofskog fakulteta u Torunju i Slavističkog instituta Poljske akademije znanosti u Varšavi (Poljska) (2008–2013) i ponovno Ján Sabol od 2014., koji je na čelu Komisije i danas. Hrvatski član Komisije do konferencije u Sarajevu 1987. bio je Milan Moguš, a od 1993. Damir Horga. Na konferencijama su svojim radovima sudjelovali iz Hrvatske Marko Liker i Ines Carović, a 1997., kada je konferencija održana u Zagrebu, i veći broj hrvatskih fonetičara i fonologa. Od 1993. konferencije se održavaju uglavnom bijenalno pa su domaćini bili Poljska (Torunj i Ciechocinek), Slovačka (Prešov i Košice), Češka (Prag), Rusija (Moskva), Njemačka (Budišin), Slovenija (Ljubljana), Makedonija (Skoplje) i 1997. Hrvatska (Zagreb). Radovi s konferencija ponekad se objavljuju u zasebnim zbornicima (*Fónické javy v slovanských*

jazykoch, Prešov, 2002; *Kapitoly z fonetiky a fonologie slovanských jazyků*, Prag, 2005), a ponekad i u časopisima (npr. *Acta Universitatis Nicolai Copernici*, Torun; *Slavistična revija*, Ljubljana i *Govor*, Zagreb). Osim izlaganjima na konferencijama članovi Komisije sudjelovali su u izradi i publiciranju i nekih znanstvenih projekata: *Usporedba slavenskih jezika: Fonetika – fonologija*, ur. Irena Sawicka, Opole, 2007. i *Sandhi u slavenskim jezicima I i II*, ur. Anna Cychnerska i Irena Sawicka, Varšava, 2013. i 2016. U prvom je zborniku između opisa 13 slavenskih jezika objavljen opis fonološko-fonetskog sustava hrvatskog jezika Ive Škarića i Damira Horge, a u drugom je objavljen rad Damira Horge pod naslovom "Fonotaktika u hrvatskom". U tijeku je rad na makedonsko-poljskom projektu izrade fonetsko-fonološkog opisa makedonskog jezika, koji vode Irena Sawicka, Anna Cychnerska, Agata Trawińska s poljske strane te Veselinka Labroska i Branislav Gerazov s makedonske.

Iako je izbor tema koje se izlažu dosta širok, jedna je tema obavezna na svim konferencijama, a to su metodička i metodološka pitanja fonetskih i fonoloških istraživanja slavenskih jezika. Druge se teme odabiru tako da zahvate neko uže, ali istraživački aktualno fonetsko područje, pa je prirodno da su one različite za svaku pojedinu konferenciju. Za konferenciju u Pragu, osim obavezne prve teme, bile su predložene sljedeće uže teme: usporedna fonetika i fonologija slavenskih jezika, arealna lingvistika, dijakronijski i sinkronijski opis slavenskih jezika, slavenski jezici u medijima, trajanje i naglasak u slavenskim jezicima i eksperimentalno istraživanje fiziologije govora. Na konferenciji je održano 16 referata uz sudjelovanje 20-ak znanstvenika iz Bugarske, Češke, Hrvatske, Makedonije, Poljske i Slovačke te su istraživani jezici tih zemalja uz usporedno istraživanje nekih od slavenskih jezika. Primijenjene su različite istraživačke metode od teorijskog pristupa jeziku općenito, preko perceptivno prikupljenih podataka distribucije pojedinih govornih realizacija do primjene suvremenih eksperimentalnih fonetskih metoda kao što su artikulografija, ultrazvuk, akustička analiza govora i govorna tehnologija, koja uključuje strojnu analizu i sintezu govora.

Ján Sabol (Slovačka) je na temeljima svoje semantičke teorije jezika i dihotomnih karakteristika jezičnog znaka i njegovoga govornog ostvarenja, polazeći od ikoničko-simboličkog principa s jedne strane i principa arbitrarnosti s druge strane, raspravljao o svojstvima fonetskog takta i riječi i kvantitativnom odnosu linearnih, horizontalnih i sintagmatskih i asocijativnih, vertikalnih i paradigmatičkih svojstava govora, čime se ostvaruje kontinuiranost – diskontinuiranost govornog izraza te mnogostruke binarne opozije koje su u različitim odnosima u različitim komunikacijskim realizacijama

govora i jezika, kao što su motiviranost – nemotiviranost, varijantnost – invarijantnost, sukcesivnost – simultanost, segmentalnost – suprasegmentalnost, metaforičnost – metonimičnost i dr. Dimitar Popov i Velka Popova (Bugarska) govorili su o dvije teme. Dimitar Popov u svom je izlaganju govorio o tome na koji se način mnogobrojni fonetski parametri mogu upotrijebiti u "lingvističkoj personologiji" kako bi se dobio fonetski profil pojedinoga govornika kao mogući identifikacijski ključ za njegovo prepoznavanje i svrstavanje u određeni ideolekt, dobnu, spolnu skupinu i sl. U drugom zajedničkom izlaganju ovo dvoje autora raspravljalo je o multimodalnosti govornog signala i doprinosu vizualnog kanala otkrivanju smisla govorne poruke i njezine informacijske vrijednosti koja se pridodaje njezinom akustičkom sadržaju.

Tri su izlaganja bila posvećena pitanjima fonetike makedonskog jezika izrađene u okviru spomenutog makedonsko-poljskog projekta, u kojem će u dvotomnoj monografiji biti opisana fonologija i fonetika makedonskog jezika. Anna Cychnerska i Agata Trawińska (Poljska) opisale su fiziološke i akustičke karakteristike vokala /e/ u naglašenoj i nenaglašenoj poziciji u riječi i u različitim slogovnim pozicijama te usporedile njegovu suvremenu realizaciju s dosadašnjim opisima tog vokala. Irena Sawicka (Poljska) govorila je o mjestu naglasaka u makedonskom, u kojem je mjesto naglasaka stalno i na trećem slogu od kraja riječi, ali se u 20 % slučajeva naglasak ostvaruje na drugačijoj poziciji te su razmatrani faktori i različita fonetska i morfofonološka pravila koja djeluju na mjesto naglasaka u makedonskom jeziku. Konačno, Branislav Gerazov i Veselinka Labroska (Makedonija) prikazali su tipologiju intonacijskih obrazaca suvremenoga makedonskog jezika, koji su nosioci određenih gramatičkih značenja (npr. izjavne i upitne rečnice), ali i različitih emocionalnih sadržaja koji pridonose ili mijenjaju leksički sadržaj izričaja.

Iveta Bónová (Slovačka) je na longitudinalnom istraživanju razvoja govora u djece u dobi od 18 do 43 mjeseca pokazala na koji se način od univerzalnih zakonitosti razvoja govora na fonetsko-fonološkom planu ontogenetski razvija fonološka struktura konkretnog, u ovom slučaju slovačkog jezika.

Dva su izlaganja bila posvećena ortoepiji poljskog jezika. Magdalena Oswicka-Kondratowitz (Poljska) je na primjeru varijantnosti govorne realizacije određenih morfoloških oblika u suvremenom poljskom jeziku razmatrala pitanje razvoja ortoepske svjesnosti, osobito u javnom govoru i u govoru govornih profesionalaca, te je zaključila da je nužno proučavanje, poučavanje i uspostavljanje ortoepske norme poljskog jezika, dok je Tatiana Zinowjeva govorila o novim tendencijama

pojavljivanja slogotvornih sonantskih alofona u konsonantskim skupinama tipa -tr u poljskom govoru uspoređujući tu pojavu sa sličnim pojavama u ruskom, makedonskom i srpskom jeziku.

Julius Zimmermann i Eva Kiktova (Slovačka) bavili su se pitanjima govorne tehnologije pa je Zimmermann govorio o razvijanju algoritama za prepoznavanje rečenične intonacije na temelju intenzitetskih i tonских modulacija govora u slovačkom i o metodi razvijanja računalnog prepoznavanja i klasifikacije intonacijskih obrazaca, dok je Kiktova govorila o tome kako se na temelju frekvencijskih, vremenskih i intenzitetskih parametara govora može razviti strojna anticipacija i lokalizacija govornih jedinica, što je provjereno perceptivnim testovima slušatelja.

Anita Lorenz i Agata Trawińska (Poljska) su primjenom artikulografskog istraživanja verificirale akustičkim analizama ranije dobiven artikulacijski model izgovora glasnika /k/ u poljskom jeziku te su pokazale da je artikulografskim metodama moguće potvrditi taj akustički model. Zaključile su da je na temelju artikulografskih podataka moguće vjerno opisati izgovor pojedinih glasnika.

Pitanjima kontaktne lingvistike bavile su se Jitka Veroňková i Zdena Palková (Češka) istražujući koliko ostvarivanje razlike između dugih i kratkih vokala u češkom jeziku, kada ga govore govornici kojima je materinski jezik ruski, pridonosi osjećaju stranog akcenta. Ti se odnosi razmatraju u okviru općih spoznaja o psiholingvističkom kontaktu dvaju fonoloških i fonetskih sustava do kojeg dolazi u svijesti i izvedbi govornika kada uče neki strani jezik. Također je istraženo na koji način određene morfološke karakteristike riječi djeluju na ostvarivanje razlike u dužini vokala u češkom jeziku u govornika kojima je materinski ruski jezik.

Sudionici iz Hrvatske prezentirali su dva rada. Ines Carović, Damir Horga i Tena Žganec prikazali su rezultate arealnog istraživanja vokala ultrazvukom, u kojem su usporedili vokalski prostor i položaj jezika u izgovoru pojedinih vokala standardnoga hrvatskog i vokala donjomeđimurskoga govora kajkavskog dijalekta. Pokazali su da se ultrazvučnom metodom mogu dobiti pouzdani podaci o pozicijama pojedinih vokala u vokalskom prostoru i da je za sustav u kojem ima više vokala, kao što je donjomeđimurski govor s 12 vokala u odnosu na standard s pet vokala, potreban veći artikulacijski prostor za njihovu realizaciju i međusobno razlikovanje. U izlaganju Damira Horge i Ines Carović analiziran je asimilacijski utjecaj afrikata i frikativa na prethodni okluziv, kada se kao asimilacijski operatori, osim samih afrikata i frikativa, javljaju i prirodan i brz tempo govora te vrsta artikulacijskog zgloba u kojem su promatrani glasnici u kontaktu. Na temelju niza akustičkih varijabli pokazalo se da se

ostvaruje različit stupanj i oblik asimilacije, da brzi tempo pridonosi većem stupnju asimilacije, da je asimilacija veća u artikulacijskim zglobovima niže razine i, konačno, da su jezična i govorna razina govorne proizvodnje u dinamičnom odnosu na koji utječu različiti faktori.

Konferencije Komisije su obično prigoda za održavanje sjednice Komisije na kojoj se raspravlja o organizacijskim pitanjima. Na sjednici u Pragu raspravljano je o mjestu, vremenu i temama sljedeće konferencije te je predloženo da se ona održi u Zagrebu u proljeće 2021. godine, a da uz redovitu temu (metodička i metodološka pitanja fonetskih i fonoloških istraživanja slavenskih jezika) dodatne teme budu govorni ritam u slavenskim jezicima i primjena suvremenih fizioloških metoda u istraživanju fonetike slavenskih jezika. Kao pričuveni organizator sljedeće konferencije predloženo je Skoplje. Međutim, na temelju konzultacija održanih neposredno nakon konferencije u Pragu s Anđelom Frančić, predsjednicom Hrvatskoga slavističkog komiteta i odluke Odsjeka za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu da prihvati organizaciju konferencije, zaključeno je da se ona održi u Zagrebu 14. i 15. travnja 2021. godine, te vjerujemo da ćemo biti dobri domaćini sljedećeg susreta fonetičara i fonologa slavenskih jezika i da će zagrebačka konferencija biti radno uspješna kao što je bila ova u Pragu.
